

## *Kortere anmeldelser*

LARS BISGAARD, CARSTEN SELCH JENSEN, KURT VILLADS JENSEN, JOHN LIND (red.):  
*Medieval Spirituality in Scandinavia and Europe. A Collection of Essays in Honour of Tore Nyberg.* Odense Universitetsforlag 2001, 366 sider, kr. 350, ISBN 87-7838-588-1.

I sommeren 1438 opgav Erik af Pommern ævred og sejlede til Gotland, hvor han slog sig ned i ophøjet fornærmelse, som Aksel E. Christensen udtrykte det. Forklaringen har dog altid skurret lidt, og vor tids ekspert i Kalmarunionen, Jens E. Olesen, har da også et mere energisk bud. På baggrund af et massivt forfatterskab hævder Olesen, at eksilet på Gotland tværtimod må ses som et målbevidst strategisk træk. Gotland var omstridt. Ved at placere sig her lagde kongen et kraftigt pres både på Danmark og Sverige og kunne indtage en nøgleposition under forhandlingerne om Kalmarunionens fremtid. Som den uhyre grundige historiker, han er, har Olesen også en trumf i støvleskaftet, idet kong Erik faktisk i 1447 underholdt en preussisk udsending vidt og bredt netop om Gotlands strategiske placering.

Olesens er blot et af mange fængslende bidrag, der indgår i festskriftet til Tore Nyberg. Flere ganske vittigt, som Peter Dinzelbachers om djævelen i middelalderens teologi. En koncertgænger kan kun sympatisere med den abbed Richard, der omkring 1300 diagnosticerede rømmen, sukke, nys, pudse næse og fremfor alt hoste som djævelens værk. Også lus og lopper repræsenterede djævelen, men de kunne heldigvis fordrives med vievand og korsets tegn. Tipset være hermed givet videre til Tivolis koncertsal. De kirkehistoriske bidrag er naturligt nok i overtal, og flere runder som en selvfølge den hellige Birgittas kæmpeskikkelse, Nybergs speciale. Morsomst Kaare Rübner Jørgensen, der ad sindrige stier forfølger helgenindens spådom om den sjette konge, som blev anvendt i propagandaen imod Christian II. Min kompliment til Rübner Jørgensens slutpointe, der sandsynliggør Mariager klostres rolle som leverandør af propagandakrudt. Ann Hutchison skitserer et portræt af det engelske birgittinerkloster Syon, grundlagt 1415 af Erik af Pommerns svoger, Henrik V, mens Alf Härdelin følger endnu en snørklet sti, Birgittas sympati for karteuserne, der fører videre til ærkebiskop Jakob Ulfsson og Sten Stures grundlæggelse af klostret Mariefred (Gripsholm). Anders Fröjmark demonstrerer interessant nok, at sygdomme før deres mirakuløse helbredelse i Vadstenas intense fromhedsliv ligesom abbed Richards hoste blev forklaret som djævelens værk, mens det ikke var tilfældet, når den mere besindige stiftsgejstlighed var involveret. Et flot tværsnit af hele den europæiske middelalderkirke leveres af André Vauchez med cølibatet som et afslørende pejlemærke, mens Thomas Riis kortlægger trosformer i senmiddelalderens Danmark i et imponerende katalog. Er man vant til at anskue kardinaler som gridske, mafiøse pengepugere, giver James Hogg et forfriskende, anderledes glimt af kardinal Adam Easton, der stod bag

indførelsen af jomfru Marias bebudelsesdag 1389. Lars Bisgaard behandler den interessante dødeliste, der hidtil er blevet tilskrevet Odenses tyske elendelav. Den tro proselyt noterer sig dog, som Bisgaard anfører, at Aksel E. Christensen en passant i sin gamle prisopgave henførte listen til Skt. Knud, og Bisgaard sandsynliggør meget overbevisende, at den stammer fra et helligkors gilde, der har været selve domkirkens gejstlige gilde. Jørgen Nybo Rasmussens ærinde er ligeledes i Odense, hvor han skildrer observantbevægelsen blandt franciskanerne som baggrund for dronning Christines fromme liv.

Set i forhold til Arups *Geschichte von Dänemark*, der i mange år sad tungt på markedet, er det unægteligt et stort fremskridt, at en stribe kompetente forskeres fortræffelige bidrag også om dansk middelalder nu foreligger på tysk eller engelsk. Nanna Damsholt introducerer abbed Vilhelm, men man spørger sig, om kontrasten mellem de elegante franskmænd og de plumpe danskere muligvis rummer et element af et 1864-kompleks? Brian McGuire argumenterer godt for overgangen fra den ældre middelalders krigeriske, missionerende kristendom til en følsom, sentimentaliseret model, men det forekommer mig, at hans skoleeksempel, ærkebiskop Eskil, er meget uheldigt valgt og faktisk stritter heftigt imod. Eskils resignation i eksilet må vel ses i lyset af, at hans kandidat som efterfølger, nevøen domprovst Asser, blev fortrængt, som det ses af den udraderede notits i Colbatzårbogen og indirekte skinner igennem Saxos giftige portræt af den gamle gubbe. Kamp til strengen synes tværtimod at have været Eskils motto.

Leif Søndergaard tegner med sikker hånd intet mindre end middelalderens verdensbillede, som det tager sig ud hos Adam af Bremen og i sagaerne. Sverre Bagges bidrag omhandler striden mellem kong Sigurd og lensmanden Sigurd Hranason 1113-1115 – en art norsk drot og marsk-konflikt, der anskues som et spidsfindigt juristeri. Thomas Hill skildrer under den træffende titel *Unterwegs nach Dänemark* rejsens og især pilgrimsfærdens ubekvemmelighed. Meget overbevisende tilskrives kroers og knejpers opkomst toldsteder og handelspladser. Erich Hoffmann tolker dristigt sceneriet på døbefonten i Munkbrarup ved Rydkloster syd for Flensborg fjord som drabet på Knud Lavard, men skjuler heller ikke de mange usikkerhedsmomenter. Hvem valgte motivet, kirken eller værkstedet? Kurt Villads Jensen betragter drabet på drosten Josef Mogensen i 1301, som byen Lund kollektivt måtte bøde for, i lyset af kanonisk ret og som et symptom på spændinger mellem aristokrati og købstæder, men lidenskaberne efter kongemordet 1286 og kampene mellem det kongelige parti og de fredløse er måske et mere plausibelt gæt.

Flere bidrag afspejler Nybergs livslange fascination af de slaviske og baltiske lande hinsides Østersøen, men den tro proselyt må dog tage til genmæle, når Aksel E. Christensen citeres for, at Arkona faldt i 1169. Christensen skriver netop, at Arkona næppe som hidtil antaget blev indtaget i 1169, men snarest i 1168. I sig selv er årstallet naturligvis fuldkommen ligegyldigt (vistnok et spørgsmål om den gamle gubbe Eskils hjemkomst fra Jerusalem), men fejlen antyder en betænkelig distance til det politiske skelet. Det falder vel naturligst at anskue 11-1200-tallets mange korstog som et kolonikapløb. Synspunktet burde i det mindste diskuteres, men festskriftets åndelige rørelser skal åbenbart forstås ganske bogstaveligt. Carsten Selch Jensen karakteriserer følsomt det teologiske forsvar for missionen i Livland, mens Udo Arnold i overlegen stil skildrer den tyske ordens opkomst og dens overførsel til Preussen, der sættes i forbindelse med Valdemar Sejrs fangenskab. Zenon Nowak analyserer ordensstaten i dens storhedstid som en ren territorial magt, der uanfægtet bekrigede sine kristne

nabostater. Et fængslende bidrag er John Linds om Magnus Erikssons angivelige testamente 1374, øjensynligt et intrikat, russisk propagandafik med berøring til Visbyannalerne. Jerzy Kloczowski skildrer kompetent de tre jagiellonske monarkier Polen, Böhmen og Ungarn, men til min store forargelse uden noter. Læseren ved naturligvis godt, at de fleste bidrag til et festskrift er identiske med gamle foredrag, som forfatterne støver af til lejligheden. Nogle gør ligefrem en dyd af det, men her burde redaktørerne have ydet en hjælpende hånd.

Anmelderen kan ikke tilbageholde sin sympati for tre veteraners originale bidrag. Thelma Jexlev forfølger datoerne i det danske brevmateriale med særligt henblik på Kristi legemsfest, der blev introduceret i Danmark af Christoffer II på Vordingborg i 1324. Anne Riising læser ud af Ribepresten Peder Madsens prædikener fra 1450'erne, at smil og latter i høj grad indgik i middelalderens verden, mens Erling Ladewig Petersen har fremdraget orientlisten Frants Buhls Muhammad-biografi fra 1903 som afsæt for en art testamente fra dansk historieforsknings enlige islamist og en fremragende introduktion til Ladewig Petersens ungdomskærlighed, de stærke religiøse og politiske brydninger i kalifatet. Hans Torben Gilkærs historieteoretiske bidrag står lidt for sig selv, men rummer utvivlsomt uanede pointer. Festskriftet slutter med en fortegnelse over Nybergs mangfoldige værker og artikler, frugter af næsten 50 års uforknýt forskning.

*Mikael Venge*

THOMAS LINDKVIST & MARIA SJÖBERG: Det svenska samhället 800-1720. Klerkernas och adelns tid. Studentlitteratur, Lund 2003. 528 s.

Et godt og energisk bud på en nymodens Rosén, selv om der meget symptomatisk skal to til at løfte arven efter den gamle, skånske kæmpe. Makkerparret Lindkvist og Sjöberg, begge fra Göteborgs universitet, går dog helt op til 1720, hvor Rosén overlod roret til Carlsson allerede i 1718. Man er vel sin egen. Karakteristisk er desuden et udtalt pædagogisk sigte. Sproget er blevet udsat for en autoriseret 'språkgranskning' og garanteret letfatteligt. Budskaberne kan indimellem forekomme forenklede, men er overalt ypperligt egnede til debat. Det gælder ikke mindst de fortræffelige konklusioner, kaldet 'Några linjer', der afslutter hvert kapitel. Anmelderen anbefaler, at man trodser bogens bagvendte logik og starter med linierne, der giver brødstoffet dynamik.

Fremstillingen vil for alt i verden ikke virke 'personfixerad'. Det gør den heller ikke. Magnus Erikssons favorit hed Bengt, ikke Birger Algotsson, og han blev ikke henrettet i 1356, men myrdet i 1360 (s. 69). Pudsigt nok vil det åbenbart bedre orienterede register heller ikke vide af den henrettede Birger. Erik af Pommerns mor var ikke en dansk prinsesse (s. 189), og at Gustav Vasas mor moder og hans to søstre blev henrettede i det stockholmske blodbad er nyt for mig (s. 231). Frederik I var netop ikke Christian II's brodersøn (s. 233), og Baldenack skal være Beldenak. Det var naturligvis ikke den danske konge, Frederik IV, der var far til den svenske tronkandidat i 1718, men den gottorpske hertug, der havde været gift med Karl XII's ældste søster (s. 478). En dansk historiker føler sig lidt pikeret over den selvfølge, hvormed bogen indruller de skånske lande i Sverige i 1658 som den indlysende konsekvens af Magnus Erikssons korte og overfladiske styre mere end 300 år tidligere, men må trøste sig med, at her er i hvert fald et klart standpunkt, der kan diskuteres.